

*До разової спеціалізованої Вченої ради
ДФ 41.884.104 Одеського державного
університету внутрішніх справ
65044, м. Одеса, вул. Успенська 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Бугайчука Костянтина Леонідовича на дисертацію
Корженко Ольги Михайлівни
«Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних
умовах» поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. Сучасний розвиток правоохоронної системи України відбувається в умовах масштабних суспільних змін, що охоплюють політичну, правову, безпекову та гуманітарну сфери. Війна, реформування державних інституцій, інтеграція до європейського правового простору, зміна моделей публічного управління та зростання ролі прав людини у діяльності держави формують принципово нові вимоги до професійної діяльності поліцейських. У цих умовах особливого значення набуває проблема професійно-правової підготовки працівників поліції, здатної забезпечити ефективне функціонування правоохоронної системи в умовах суспільної нестабільності та трансформації держави. У таких складних умовах професійно-правова підготовка поліцейських перетворюється на стратегічний елемент державної безпекової політики. Її значення виходить за межі вузькопрофесійного навчання, оскільки саме через систему підготовки формується новий тип правоохоронця – орієнтованого на захист прав людини, дотримання принципу верховенства права, забезпечення публічної довіри та стабільності у суспільстві. Водночас транзитивні процеси породжують нові виклики для правоохоронної діяльності: зростання соціальної конфліктності, поширення кризових явищ, правову невизначеність, необхідність роботи з постраждалими від війни особами, внутрішньо переміщеним населенням, ветеранами та іншими вразливими категоріями громадян.

Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з необхідністю функціонування поліції в умовах воєнного стану та подальшого післявоєнного відновлення держави. Реалії сучасної України потребують підготовки поліцейських, здатних працювати в умовах підвищеного психологічного

навантаження, суспільної напруги, нестабільності правового регулювання та високих безпекових ризиків. За таких обставин професійно-правова підготовка повинна забезпечувати не лише набуття юридичних знань, а й розвиток критичного мислення, професійної адаптивності, психологічної стійкості та здатності до ефективної комунікації з населенням.

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю формування сучасної концепції професійно-правової підготовки поліцейських, здатної відповідати умовам суспільної трансформації, воєнним та післявоєнним викликам, європейським стандартам правоохоронної діяльності та потребам демократичного розвитку України. У зв'язку з вищезазначеним, не можна не визнати актуальність і наукову цінність дисертаційного дослідження Ольги Корженко.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукових досліджень Одеського державного університету внутрішніх справ у контексті теми «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538), а також плану науково-дослідницької роботи кафедри загальноправових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ – «Забезпечення прав і свобод особи в умовах транзитивного суспільства: сучасний вимір» на 2023-2026 рр. державний реєстраційний номер 0123U103760. Дослідження Ольги Корженко «Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних умовах» спрямоване на виконання зазначених тем. Це свідчить про високий науковий рівень роботи та збільшує можливості практичної апробації її результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення результатів дисертаційного дослідження, винесені узагальнення і висновки обговорено на засіданнях кафедри загальноправових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, а також були оприлюднені та обговорювалися на таких наукових заходах: Всеукраїнській науковій конференції молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку в контексті євроінтеграції» (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.); науково-практичному круглому 28 столі «Конституція України як Основний Закон держави і громадянського суспільства» (м. Одеса, 24 червня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян» (м. Одеса, 20 вересня 2023 р.). Положення та висновки дисертації відображено у 7 наукових публікаціях, з яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових

фахових видань з юридичних наук, 3 публікації – тези доповідей на міжнародних і національних науково-практичних конференціях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Оригінальність наукових положень дисертації забезпечується застосуванням актуальних наукових методів, що сприяло отриманню якісних результатів дослідження. Це підтверджує інноваційний характер теоретичних висновків та практичних рекомендацій, поданих для захисту.

Авторкою логічно визначено об'єкт та предмет дослідження, коректно застосовано методологічний апарат, правильно підібрана дослідницька база наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Дисертаційне дослідження Ольги Корженко характеризується системним підходом, має логічно-послідовну структуру, що в цілому дало можливість досягти поставлені при написанні роботи завдання та досягти визначеної мети.

Науково-теоретичною основою дисертаційного дослідження стали наукові розробки таких українських і зарубіжних авторів, як: А. Андреєв, М. Ануфрієв, О. Бандурка, О. Барабаш, В. Бондаренко, М. Боровик, К. Бугайчук, В. Венедиктов, В. Глуховець, Ю. Голодник, Р. Горяченко, М. Гурковський, М. Сидор, О. Драган, І. Дрок, О. Євдокімова, Д. Забзалюк, О. Завістовський, Ю. Загуменна, З. Кісіль, В. Колісніченко, О. Комісаров, В. Невядовський, В. Найда, С. Павленко, Р. Пилипів, В. Поливанюк, І. Совгир, В. Сокурєнко, А. Танько, А. Токман, Р. Томма, О. Федоренко, І. Фільштейн, В. Цимбалюк, О. Цільмак, Д. Швець, Т. Шевченко, О. Ширяєв, В. Чумак, О. Ярмиш та інші. Важливе значення для дослідження мають також роботи зарубіжних дослідників, серед яких: Х. Деканоїдзе, Л. Дені, Г. Кохан, Е. Марат, Ш. Райнер, М. Хелашвілі та інші.

Висока надійність та обґрунтованість висновків і рекомендацій зумовлена наступними: по-перше, це результат ефективного використання методологічних підходів, що було ключовим елементом дослідження; по-друге, суттєву роль відіграє глибокий рівень узагальнення теоретичних засад та ґрунтовний аналіз думок, що представлені в національній та зарубіжній літературі; по-третє, наукова значимість отриманих результатів підкріплюється апробацією дослідження та його публікацією, що відповідає вимогам, встановленим в Україні для наукових робіт такого характеру.

Методологічні засади цього наукового дослідження сформовані на основі широкого спектра методів та підходів, що відповідають сучасним науковим стандартам. Вибір конкретних методів зумовлений метою та завданнями дослідження, а також особливостями його об'єкта та предмета.

Авторка використала як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи пізнання, зокрема: діалектичний метод для систематизації теоретичного матеріалу та вивчення стану предмета дослідження; конкретно-історичний метод для аналізу становлення та розвитку поліцейської освіти в Україні; метод правового моделювання для прогнозування можливих напрямів розвитку досліджуваних процесів; формально-юридичний метод для формулювання основних висновків та узагальнень; порівняльно-правової метод дав змогу проаналізувати зарубіжний досвід організації професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій та транзитивних суспільствах.

Отже, надійність отриманих результатів та обґрунтованість запропонованих рекомендацій підтверджується всебічним використанням різноманітних джерел, а також апробацією результатів на наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах і публікаціями в спеціалізованих виданнях. Це дозволяє зробити висновок, що наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні, є надійними та належно обґрунтованими.

Нормативно-правову основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, відомчі акти Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України, а також міжнародно-правові документи у сфері діяльності правоохоронних органів, забезпечення прав людини та підготовки поліцейських.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Враховуючи важливість досліджуваної теми, авторка чітко визначила мету та основні завдання дослідження, що знайшли своє відображення у висновках дисертації. Ці висновки підтверджують успішне виконання поставлених завдань та досягнення поставленої мети. Положення, винесені на захист, свідчать про високий рівень опрацювання матеріалу, яке було виконане дисертанткою самостійно.

Ця дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних теоретико-правових досліджень професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах розвитку держави, у якому системно обґрунтовано концептуальні засади її формування та функціонування. Наукова новизна результатів дослідження полягає в низці авторських положень, які мають важливе теоретичне та практичне значення.

Дисертанткою вперше систематизовано наявні наукові підходи професійно-правової підготовки поліцейських та запропоновано авторську методологічну модель професійно правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах, яка представлена у вигляді концепції поступового переходу від цінностей до ефективності професійної діяльності. Аксиологічний та гуманістичний підходи формують світоглядну основу професії, особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи визначають суб'єкта підготовки, системний та інтегративний – організаційну модель, діяльнісний і праксеологічний – практичні механізми реалізації, а ресурсний, синергетичний та акмеологічний підходи забезпечують динаміку професійного розвитку.

В контексті дослідження транзитивності авторкою наукового дослідження виділено основні періоди генезису системи професійно-правової підготовки поліцейських у незалежній Україні: 1) пострадянський період незалежності (1991–2004 рр.), який характеризується трансформацією радянської моделі, поступовою націоналізацією та реформуванням системи професійно-правової підготовки правоохоронців; 2) період часткових реформ та євроінтеграційної орієнтації (2005–2014 рр.) – спроби модернізації під впливом євроатлантичних прагнень та поступовий перехід до компетентнісних орієнтирів у підготовці кадрів; 3) реформаційний період створення Національної поліції України (2014–2021 рр.) – докорінна реформа після Революції Гідності, створення Національної поліції України та закріплення нової філософії поліцейської діяльності; 4) сучасний етап (2022 – дотепер) функціонування системи професійно-правової підготовки поліцейських за умов воєнного стану та переорієнтація змісту підготовки на формування компетентностей кризового реагування.

Авторкою проведено системний аналіз транзитивних умов діяльності поліції України та їх впливу на систему підготовки кадрів. Показано, що політичні (демократизація, децентралізація влади), правові (оновлення законодавства, імплементація європейських стандартів) та соціальні трансформації (підвищення громадських очікувань, воєнні загрози) обумовлюють нові цілі та пріоритети професійної освіти поліцейських. Зокрема, доведено зростання значущості підготовки, орієнтованої на дотримання прав людини, роботу з громадою та здатність діяти в умовах надзвичайних ситуацій.

До основних напрямків удосконалення професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах дисертанткою віднесено: підвищення інституційної гнучкості та адаптивності професійно-правової підготовки

поліцейських до нових реалій; актуалізація нормативно-правової основи професійно-правової підготовки поліцейських з урахуванням бойових умов; концептуальне оновлення освітньої парадигми; модернізація змісту освітніх програм відповідно до умов війни та післяконфліктного відновлення; посилення практикоорієнтованих і симуляційних форм навчання; формування компетентностей, пов'язаних із комунікацією в постконфліктному середовищі, документуванням воєнних злочинів, застосуванням відновних практик, роботою з уразливими групами населення; інтеграція інструментів транзитивної юстиції, медіації та відновного правосуддя в професійну підготовку правоохоронців; впровадження інноваційних освітніх технологій та цифровізація навчального процесу; міжнародне співробітництво та адаптація передового досвіду; подальше впровадження концепції безперервного навчання.

Структура дисертаційного дослідження дозволяє авторці комплексно та системно розкрити різні аспекти теми. У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами і темами, визначається об'єкт і предмет, мета та основні завдання дисертаційного дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

У Розділі 1, який присвячений теоретико-методологічним засадам професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах, авторка аналізує історичну еволюцію системи підготовки кадрів органів внутрішніх справ і поліції в Україні у контексті транзитивного розвитку держави дало змогу вперше виокремити її основні етапи. У першому розділі також проаналізовано сучасний стан досліджень професійно-правової підготовки поліцейських та виокремлено два етапи її розвитку: перший (від проголошення незалежності України до 2014 р.) пов'язаний із підготовкою працівників міліції та розвитком відомчої освіти; другий (з 2015 р. дотепер) пов'язаний із реформуванням поліції, модернізацією освітнього процесу та діяльністю правоохоронців в умовах воєнного стану.

У Розділі 2 досліджено правові та інституційні засади професійно-правової підготовки поліцейських у транзитивних умовах та встановлено, що її основу становить багаторівнева система міжнародних, європейських і національних стандартів, орієнтованих на забезпечення верховенства права, прав людини, професіоналізму та сервісного характеру поліцейської діяльності. Обґрунтовано, що сучасна модель підготовки поліцейських має поєднувати фундаментальну правничу освіту, практикоорієнтоване навчання, безперервний професійний розвиток і національно-патріотичне виховання як

аксіологічну основу формування правової свідомості, професійної стійкості та готовності до служіння суспільству в умовах воєнного стану, інституційних реформ і післяконфліктного відновлення. Водночас доведено, що кадрова політика Національної поліції України в умовах транзитивного розвитку набуває стратегічного значення та потребує подальшого вдосконалення механізмів професійного добору, підготовки й управління персоналом відповідно до сучасних безпекових викликів та європейських стандартів правоохоронної діяльності.

У Розділі 3 авторка досліджує зарубіжний досвід професійно-правової підготовки поліцейських у державах усталених демократій та встановлює, що їх спільними ознаками є інтеграція поліцейської освіти із системою вищої освіти, компетентнісна спрямованість, безперервність професійного розвитку, практикоорієнтованість і орієнтація на стандарти прав людини та верховенства права. Авторка також досліджує особливості професійно-правової підготовки поліцейських в постсоціалістичних державах та робить висновок про те, що така підготовка поліцейських у постсоціалістичних і транзитивних державах є не лише інструментом кадрового забезпечення, а й ключовим механізмом демократичної трансформації правоохоронної системи, спрямованим на перехід від карально-репресивної до сервісної моделі поліції, орієнтованої на права людини та підзвітність суспільству.

Надійність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується широким використанням різноманітних джерел, а також результатами апробації на науково-практичних конференціях, круглих столах і публікаціями у спеціалізованих виданнях. Це гарантує обґрунтованість та достовірність отриманих результатів і зроблених рекомендацій. Висновки та пропозиції, представлені в дисертаційному дослідженні, є інноваційними і мають потенціал для впровадження у законотворчій, дослідницькій та освітній сферах.

У висновках також наголошується на необхідності вдосконалення системи професійно-правової підготовки поліцейських шляхом оновлення нормативно-правових засад, посилення практичної та цифрової складових освітнього процесу, інтеграції правозахисних підходів і механізмів безперервного професійного розвитку відповідно до умов воєнного та післяконфліктного періоду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в кількох напрямках:

по-перше, вони слугують науковою основою для подальших наукових досліджень у сфері правоохоронної діяльності, поліцейської освіти, правового забезпечення діяльності поліції та реформування правоохоронної системи в Україні;

по-друге, ці висновки можуть бути застосовані для вдосконалення законодавства України у сфері діяльності правоохоронних органів, підготовки та професійного розвитку поліцейських, зокрема під час розроблення та вдосконалення положень законів України, підзаконних нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України, що регламентують організацію професійно-правової підготовки поліцейських;

по-третє, для підвищення ефективності діяльності органів НПУ шляхом використання науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення системи професійно-правової підготовки, формування правової культури та професійної компетентності поліцейських;

по-четверте, напрацьовані матеріали можуть бути інтегровані в освітній процес під час навчальних дисциплін «Поліцейська деонтологія», «Професійна підготовка поліцейських», «Захист прав і свобод вразливих груп населення Національною поліцією України», «Актуальні проблеми захисту дотримання прав людини в правоохоронній діяльності», «Актуальні проблеми поліцейської діяльності», «Забезпечення прав людини в діяльності поліції», а також під час підготовки підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і навчально-методичних матеріалів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Належно оцінюючи позитивні моменти роботи Ольги Корженко, необхідно вказати і на наявність дискусійних чи таких, що потребують додаткової аргументації положень.

1. У дисертаційному дослідженні однією з ключових категорій виступає поняття «транзитивні умови», яке фактично виконує роль методологічної основи для обґрунтування особливостей професійно-правової підготовки поліцейських. Разом із тим у сучасній юридичній науці відсутнє єдине розуміння сутності транзитивності, а відповідна категорія використовується представниками різних наукових шкіл у неоднаковому значенні. Зокрема, транзитивність може розглядатися як перехід від авторитарного до демократичного режиму, як інституційна модернізація державного управління, як постконфліктна трансформація суспільства або як комплексний процес правових, політичних та соціальних змін. У зв'язку з цим виникає питання: які саме правові, політичні, соціальні та інституційні критерії, на Вашу думку, дозволяють кваліфікувати сучасний етап розвитку України як

транзитивний? Чи є достатньою підставою для цього лише наявність реформ правоохоронної системи та процесів європейської інтеграції, чи транзитивність зумовлюється більш широким комплексом факторів?

2. Авторка у роботі активно використовує порівняльно-правовий метод, звертаючись до зарубіжного досвіду реформування систем професійної підготовки поліцейських. Водночас дискусійним залишається питання можливості імплементації окремих зарубіжних моделей у вітчизняну систему професійно-правової підготовки поліцейських без урахування особливостей національної правової системи, інституційного середовища та сучасних безпекових викликів. У зв'язку з цим потребує додаткового обґрунтування, за якими критеріями здійснювався відбір відповідних практик для адаптації в Україні та які саме умови – нормативні, організаційні, кадрові чи соціокультурні – авторка вважає визначальними для успішного впровадження зарубіжного досвіду в умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації правоохоронної системи України.

3. У роботі значна увага приділена міжнародним та європейським стандартам професійної підготовки правоохоронців, зокрема практиці Європейського суду з прав людини як важливому джерелу формування сучасних правозахисних компетентностей поліцейських. Водночас, на нашу думку, потребує додаткового уточнення питання щодо методологічних засад інтеграції практики ЄСПЛ в освітній процес. У зв'язку з цим виникає запитання: яким чином, на Вашу думку, має трансформуватися методика викладання дисциплін юридичного циклу для забезпечення не лише теоретичного засвоєння рішень ЄСПЛ, а й формування у майбутніх поліцейських навичок їх практичного застосування під час реалізації службових повноважень та прийняття управлінських і процесуальних рішень?

Висловлені зауваження та питання суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вважаємо, що наукові положення дисертації висвітлені та обґрунтовані повною мірою, структурні елементи наукової новизни дисертаційного дослідження ґрунтовно та всебічно розкривають тематику дослідження.

Загальний висновок та оцінка дисертаційного дослідження. Дослідження тексту роботи дозволяє констатувати відсутність порушень вимог академічної доброчесності та порушень інших вимог до наповнення і оформлення наукових робіт. На використані джерела інформації, ідеї та концепції належним чином оформлено посилання.

Тема дисертаційного дослідження Ольги Корженко «Професійно-правова підготовка поліцейських в транзитивних умовах» є актуальною,

сформульовані положення, пропозиції і висновки авторки раціональні, самостійні, аргументовані, мають наукову новизну. Рівень виконання наукової роботи свідчить про належне виконання вимог, що висуваються до робіт такого рівня.

Виходячи із наведеного слід зазначити, що дисертаційне дослідження за своєю актуальністю, новизною та вирішенням проблем дослідження, теоретичним рівнем та практичною корисністю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів, повністю відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019), вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23.03.2016 (із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024, № 426 від 08.04.2025) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 (із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її авторка – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

**Офіційний опонент,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем правового забезпечення діяльності поліції
та протидії злочинності ННІ № 2
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Костянтин БУГАЙЧУК